

Kulturminnestrategi for Øvre Eiker kommune 2016-2019

Forslag lagt fram til politisk behandling i fagkomiteen 27/4 og kommunestyret 25/5--2016

INNHOOLD

1. Innledning

- 1.1. Mål**
- 1.2 Struktur**
- 1.3 Forankring**
- 1.4 Rammer og definisjoner**

2. Status og utfordringer

- 2.1 Organisering av det lokale kulturminnevernet**
- 2.2 Evaluering av kulturminnevernplanen 2012-2015**
- 2.3 Status for faste fysiske kulturminner**
- 2.4 Status for kulturhistoriske gjenstander**
- 2.5 Status for arkivmateriale og annen historisk dokumentasjon**
- 2.6 Status for ikke-materielle kulturminner**

3. Satsningsområder

- 3.1 Lokalhistorie og kulturarv for barn og unge**
- 3.2 Turstier og kulturminneløyper**
- 3.3 Formidling av lokalhistorie og kulturarv**

4. Konklusjoner og hovedutfordringer

Vedlegg 1: Handlingsplan 2016-2017

Vedlegg 2: Idébanker:

- **“Lokalhistorie og kulturminner for barn og unge”**
- **“Turstier og kulturminneløyper”**
- **“Formidling av lokalhistorie og kulturarv”**

1. INNLEDNING

1.1 Mål

Denne planen er en videreføring av den kommunale kulturminnevernplanen 2012-2015. Hensikten med planen er å videreføre arbeidet med systematisering av lokalt kulturminner og formidling av lokalhistorisk kunnskap.

Planen skal fremme samarbeid mellom ulike kommunale etater og den innsatsen som gjøres av frivillige krefter og bidra til at den lokale kulturarven er en sentral og naturlig del av kommunens arbeid med stedsutvikling og nærmiljø.

1.2. Forankring

Planen er forankret i Øvre Eikers kommuneplan 2015-2027 og Kulturstrategi 2010-2022. Den er også forankret i St.meld. nr.16 - 2004-2005 (Leve med kulturminner), St.meld. nr. 49 - 2008-2009 (Framtidas museum — Forvaltning, forskning, formidling, fornying), Meld. St. nr. 7 - 2012-2013 (Arkivmeldingen) og St. meld nr. 35 - 2012-2013 (Framtid med fotfeste: Kulturminnepolitikken). Planen er utarbeidet av kulturseksjonen i samråd med kulturminnerådet og er retningsgivende for kulturseksjonens og kulturminnerådets arbeid.

1.3 Rammer og definisjoner

Planen omfatter både fysiske og ikke-fysiske kulturminner. Fysiske kulturminner er alle fysiske spor etter menneskelig

aktivitet, slik som bygninger og rester etter bygninger og tekniske anlegg, ferdselsveier, navneberg, steinbrudd, torvmyrer, spor etter jordbruk o.s.v. I tillegg kommer alle typer fysiske gjenstander, herunder arkivmateriale og annen historisk dokumentasjon som fotografier, film og lydopptak. Ikke-fysiske kulturminner er kulturminner som bare eksisterer som en del av den menneskelige bevissthet, slik som dialekt, stedsnavn eller historier og sagn, men også tradisjonelle håndverksteknikker og kulturaktiviteter som for eksempel musikk, dans og teater. En viktig oppgave for det kommunale kulturminnevernet er å definere hvilke kulturminner som har lokal verneverdi, samt prioritere ressursbruken slik at bevaring av kulturarven blir resultat av bevisste valg som treffes av både privatpersoner og offentlige myndigheter.

2. STATUS OG UTFORDRINGER

2.1 Organisering av det lokale kulturminnevernet

Kommunens arbeid med kulturminnevern koordineres av en kulturminnevernskonsulent, som per 2015 er en 40% stilling ved kulturseksjonen. Konsulenten er kultursjefens rådgiver i kulturminnesaker og har ansvar for kommunikasjon med overordnede myndigheter på statlig og fylkeskommunalt nivå. Han koordinerer dessuten kommunens arbeid med den frivillige innsatsen som gjøres av privatpersoner og organisasjoner. Konsulenten er daglig leder av Eiker Arkiv og sekretær for Øvre Eiker Kulturminneråd.

Øvre Eiker Kulturminneråd ble opprettet som et permanent organ fra 1.1.2008. Det består av 7 medlemmer, hvorav 5 utpekes av kommunestyret, Eiker Historielag og Eiker og Lågendalen Museum har hver sin representant. Rådet er styringsgruppe for Eiker Arkiv, uttaler seg om saker som angår kulturminnevernet og fungerer som en arena for debatt og informasjon, blant annet gjennom å arrangere regelmessige seminarer og kulturminneforum. Kulturminnerådet har den siste fireårsperioden hatt et årlig budsjett til kulturminneformål på kr. 30.000,-.

2.2 Evaluering av kulturminnevernplanen 2012-2015

Perioden har vært preget av to store prosjekter – utgivelsen av "Øvre Eikers historie etter 1885" og arbeidet med en "Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer i Øvre Eiker". Det førstnevnte skal fullføres i løpet av høsten/vinteren 2015/2016, det andre i løpet av 2017. Dette var to av hovedmålene i den forrige planperioden.

Parallelt med disse to prosjektene har det vært arbeidet med å planlegge hvordan resultatene av dem kan brukes i et aktivt formidlingsarbeid, og dette har blant annet resultert i at det er utarbeidet tre konkrete handlingsplaner. Disse er nå tatt inn i selve kulturminnestrategien under avsnittet "Satsningsområder", mens en oversikt over eksisterende og aktuelle tiltak er skilt ut som vedlagte "Idébanker".

Det har også blitt satt i gang flere formidlingsprosjekter som bygger på disse handlingsplanene.

Dette omfatter blant annet tilbud gjennom "Den kulturelle skolesekken", oppsetting av kulturminnetavler og formidling gjennom skriftlige publikasjoner og på internettet.

Det har også blitt tatt initiativ til å få i gange innsamling av historier fra muntlig informasjon, men den frivillige aktiviteten på dette området er fortsatt lavere enn det som er ønskelig.

Med ombyggingen av Eiker Arkivs lokaler høsten 2015 ble målet nådd om å skaffe egnede lokaler med forsvarlig og tilstrekkelig magasinplass, samt lesesalplasser for publikum og frivillige medarbeidere.

2.3 Status for faste fysiske kulturminner

En del kulturminner er vernet gjennom "Lov om kulturminner" av 1978. I Øvre Eiker gjelder dette 16 bygninger og andre vedtaksfredede kulturminner, samt en rekke arkeologiske kulturminner, som er automatisk fredet. Dessuten har kommunen regulert Gamle Hokksund og Fosshaugen i Vestfossen til spesialområder for bevaring.

Ut over dette finnes det per i dag ikke noe formelt vern av de faste kulturminnene i Øvre Eiker, men dette vil endre seg når det vedtas en kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer. I arbeidet med denne planen legges det opp til en evaluering av verneverdien for 1575 bygninger og rundt 500 andre kulturminner. Dette vil bli brukt til å peke ut en del kulturmiljøer som får vernestatus gjennom plan- og bygningsloven.

Planen vil bety en mer bevisst bevaringspolitikk og en mer forutsigbar saksbehandling. Den vil bli et viktig redskap i det kommunale planarbeidet og samtidig ivareta Plan- og Bygningslovens bestemmelser om at enkeltbygningers verneverdi skal vurderes i alle plan- og byggesaker. Dessuten vil den danne grunnlaget for informasjon og holdningsskapende arbeid rundt lokalhistorie og kulturarv, og dermed bli retningsgivende blant annet for det videre arbeidet med skilting av kulturminner og formidling generelt. Den vil også kunne brukes til å gi et tydeligere bilde av status for denne typen kulturminner, og den bør kunne bidra til en bedre og mer regelmessig dialog med eierne av verneverdige kulturminner.

2.4 Status for kulturhistoriske gjenstander

I 2014 gikk Fossesholm Herregård og Nøstetangen Museum inn i det konsoliderte Buskerudmuseet. Dette har vært en konfliktfylt prosess, og det er fortsatt mange forhold som de lokale avdelingene ikke er fornøyd med. Både Fossesholm og Nøstetangen er viktige institusjoner som har en sentral rolle når det gjelder bevaring og formidling av en kulturarv med betydelig nasjonal verdi. Kommunen er representert i styrene for både Stiftelsen Fossesholm Herregård og Stiftelsen Nøstetangen Glasværk.

Driften av museene finansieres i hovedsak gjennom statlige tilskudd og egeninntekter, mens kommunens økonomiske bidrag har vært relativt ubetydelige. Buskerud Fylkeskommune har lenge ønsket at vertskommunene skal bidra med en større andel av bevilgningene, og dette kravet er gjentatt i fylkeskommunens strategi for museumsutvikling 2011-2015. Dette vil innebære en økning av Øvre Eiker kommunes tilskudd til museumssektoren med rundt kr. 100.000,-.

Fossesholm og Nøstetangen ivaretar en viktig, men samtidig nokså smal del av kulturarven.

Frivillige krefter har gjort en betydelig innsats på dette området, og det finnes flere lokale samlinger av gjenstander med betydelig kulturhistorisk interesse. Kommunens støtte til dette arbeidet har vært sporadisk og knyttet til enkeltprosjekter.

2.5 Status for arkivmateriale og annen historisk dokumentasjon

Dokumentasjon etter den lokale statsforvaltningen finnes i Statsarkivet på Kongsberg og er tilgjengelig for publikum der. Det samme gjelder enkelte privatarkiver, blant annet arkivet fra A/S Holmen-Hellefos, som ble overført fra Eiker Arkiv til Statsarkivet i 2013.

I 2012 trakk Øvre Eiker kommune seg fra Interkommunalt Arkiv, og kommunens arkiver oppbevares nå av Forvaltningssenteret på Notodden, men kan gjøres tilgjengelig for bruk på Øvre Eiker bibliotek/Eiker Arkiv.

Eiker Arkiv oppbevarer arkiver etter private arkivskapere (bedrifter, organisasjoner og privatpersoner), samt fotografier, film og video, lydopptak og annen lokalhistorisk dokumentasjon. Dette er et samarbeid mellom Øvre- og Nedre Eiker kommuner og Eiker Historielag. Avdelingen på Øvre Eiker ligger i Hokksund bibliotek og er betjent 8 timer per uke.

Arkivet er medlem av Landslaget for Lokal- og Privatarkiver og deltar i nettverket for privatarkiver i Buskerud og Vestfold. Gjennom et samarbeid med fylkeskommunen blir det nå lagt til rette for at dette materialet kan registreres på internettet i "Arkivportalen".

Arbeidet med arkivet ledes av kommunens kultminnevernrådgiver. Dessuten har arkivet for tiden 1 person på varig tilrettelagt arbeid gjennom NAV, og det ytes en stor frivillig innsats i forbindelse med innsamling og digitalisering av materiale. Forholdene ligger nå til rette for en ytterligere opptapping av dette.

2.6 Status for ikke-materielle kulturminner

Mange frivillige lag og foreninger bidrar til å holde ulike former for ikke-materielle kulturminner ved live. Eksempler på dette er lokale mattradisjoner og gamle håndverk, lokal dialekt, dans-, musikk- og sangtradisjoner, samt innsamling av folkeminner og dagliglivshistorie gjennom å intervju muntlige informanter. Kommunen har støttet enkelte slike prosjekter økonomisk, og Eiker Arkiv har kjøpt inn lydopptakere som lånes ut gratis.

3. SATSNINGSOMRÅDER

3.1 Lokalhistorie og kulturminner for barn og unge

Formidling av lokalhistorie og kulturminnevern rettet mot barn og unge skjer blant annet i form av bokutgivelser, undervisningsopplegg, foredrag, ekskursjoner, vandretustillinger og aktivitetstilbud. Det omfatter både undervisning i skolen, andre kommunale tilbud og aktiviteter ved museene og de frivillige organisasjonene. Det eksisterer alt en rekke tilbud på dette området, og mye av dette er samlet i den vedlagte "Idébank: Lokalhistorie og kulturminner for barn og unge". Kommunen bør bidra til å gjøre dette tilbudet kjent, men også medvirke til at dagens tilbud opprettholdes og styrkes. I denne forbindelse vil kommunedelplanen for kulturminner og kulturmiljøer bli et viktig redskap. Spesielt bør det arbeides for at alle skolene i kommunen får tilbud om "Minnefinnekurs", som er et undervisningsopplegg i regi av kulturvern avdelingen i Buskerud Fylkeskommune, og "Rydd et kulturminne", som er et konsept som er utviklet av Stiftelsen Norsk Kulturarv.

3.2 Turstier og kulturminneløyper

Både kommunen og mange frivillige organisasjoner arbeider for å legge til rette for kombinerte natur- og kulturopplevelser. Øvre Eiker Kulturminneråd har de siste årene gjennomført flere prosjekter i samarbeid med ulike partnere og med basis i den malen for kulturminnetavler som er

vedtatt av kommunestyret. Dessuten er tilrettelegging av turstier en viktig del av kommunens arbeid med idrett, friluftsliv og folkehelse. Den vedlagte "Idébank: Turstier og kulturminneløyper" er et forsøk på å gi en oversikt over løyper der det er aktuelt å drive aktiv formidling av lokalhistorie og kulturminner. Dette omfatter både løyper der det er lagt fysisk til rette med merking, skilting og oppsetting av kulturminnetavler og løyper der det ikke er satt inn denne typen tiltak, men der kulturminner langs løypa beskrives i form av bøker, kart eller på internettet. Kulturminnerådet og foretar den løpende prioriteringen i samarbeid med sine partnere, men kommunedelplanen for kulturminner og kulturmiljøer vil legge viktige føringer for det videre arbeidet. I områder der det legges opp til fysisk tilrettelegging, er det viktig at det inngås langsiktige skjøtselsavtaler der en avklarer ansvarsforhold mellom kommunen, grunneiere og det frivillige kulturminnevernet. I tillegg bør kommune forsøke å medvirke til at gamle veier og stier grov igjen. Dette kan for eksempel gjøres gjennom å markedsføre turforslag på ulike måter, ta initiativ for å få inn kulturminner på turkart, sykkelkart og liknende eller gjennom et samarbeid med Eiker O-lag om turorieringposter.

3.3 Formidling av kulturarv og lokalhistorie

Øvre Eiker kommune står bak bokprosjektet "Eikers historie" og har dessuten støttet flere andre bokutgivelser med lokalhistorisk innhold. En rekke privatpersoner og frivillige organisasjoner driver slik formidling gjennom skriftlige publikasjoner, internettet, foredrag og vandringer, utstillinger, skilting, skjøtsel og ulike kulturhistoriske arrangementer. Den vedlagte "Idébank: Formidling av kulturarv og lokalhistorie" er et forsøk på å gi en oversikt over dette tilbudet både gjennom brosjyremateriell og via internettet. Utgivelsen av "Eikers historie" skal følges opp med opprettelsen av "Eiker Leksikon" på lokalhistoriewiki. Kommunedelplanen for kulturminner og kulturmiljøer skal følges opp med registrering av kulturminner i Riksantikvarens database og vil dermed bli tilgjengelig på kulturminnesøk.no. Dessuten bør det vurderes å bruke denne planen for å gi en fyldigere presentasjon av Øvre Eikers kulturminner i bokform. Et alternativ eller supplement til dette kan være utgivelse av lokale kulturminneguider i mindre format. På sikt bør det også være et mål å utvikle et tilbud om regelmessige by- og stedsvandring med utgangspunkt i verneverdige kulturmiljøer. Videre bør det legges til rette for at nettstedet som "Digitalt fortalt" og "Digitalt Museum" i større grad tas i bruk for å presentere kulturhistoriske gjenstander fra Øvre Eiker. Videre bør det være et mål at Eiker Arkiv etablerer rutiner som sikrer at verdifull lokalhistorisk informasjon som legges på ulike nettsteder og i sosiale media blir bevart.

4. KONKLUSJONER OG HOVEDUTFORDRINGER

En av hovedutfordringene i den kommende fireårsperioden blir å fullføre arbeidet med en kommunedelplan for kulturminner og deretter gjennomføre intensjonene om å bruke denne planen til et aktivt og planmessig informasjons- og holdingsarbeid. Det blir viktig å skape et godt klima for samarbeid med eierne av de verneverdige kulturminnene, samtidig som det brukes ressurser på formidling til et bredt publikum, med spesielt fokus på barn og ungdom. De konkrete handlingsplanene som er utarbeidet må bli retningsgivende for dette arbeidet.

Kravene fra stat og fylkeskommune om økt kommunal finansiering av museene innebærer også en betydelig økonomisk utfordring. Samtidig vil dette skape behov for en mer aktiv museumspolitik, slik at en sikrer at midlene kommer de to lokale museumsavdelingene til gode og brukes til å videreutvikle dem på lokale premisser og i et nært samarbeid med eierorganisasjonene og frivillige krefter.

Eiker Arkiv skal fortsette arbeidet med innsamling, bevaring og formidling av lokalhistorisk dokumentasjon. En betydelig del av dette arbeidet skjer gjennom frivillig innsats, og den planlagte utvidelsen av lokalene vil legge til rette for en opptrapping av dette. Da vil også materiale fra kommunearkivet, som oppbevares på Notodden, bli tilgjengelig gjennom Eiker Arkiv.

Det er ønskelig å øke engasjementet når det gjelder bevaring av kulturhistoriske gjenstander, men dette må også ses i sammenheng med Fylkeskommunens krav om økt kommunal støtte til Fossesholm Herregård og Nøstetangen Museum. En annen viktig oppgave er innsamling av muntlig historie og bevaring av immaterielle kulturminner. Det bør derfor vurderes å lage handlingsplaner også på disse områdene.

Konklusjonen er at kommunen står foran mange utfordringer når det gjelder kulturminnevern. Organisatorisk bør det bygges videre på Kulturminnerådet, og rådet bør i større grad en hittil involveres når midlene til kulturminnevern fordeles.